

ШКАЛА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОРІВНЯННЯ РІВНЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РІЗНОГО СКЛАДУ

Публікацію присвячено методиці вимірювання диференціації доходів населення з метою подальшого формування ефективного механізму їх регулювання.

The publication is devoted to the method of measuring of differentiation of profits of population with the purpose of the subsequent forming of effective mechanism of their adjusting.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки України потребує реформування ринкових механізмів регулювання рівня доходів сільського населення. В світовій практиці застосовуються різні методи і механізми регулювання. Історичний та закордонний досвід свідчить про те, що кожна система господарювання і будь-яка країна має свої особливості регулювання рівня доходів сільського населення. Перехід від жорсткого регулювання економіки до економіки змішаного типу, потребує докорінного реформування існуючих та запровадження нового механізму регулювання рівня доходів населення. Однак цей процес здійснюється без належного науково-методологічного забезпечення, що негативно позначається на умовах життя сільського населення. Напруженість ситуації посилюється у зв'язку з відмовою держави від засобів регулювання, які існували за радянських часів, і неспроможністю ринкових регуляторів працювати на повну силу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективної побудови механізму регулювання доходів сільського населення є актуальним об'єктом постійних наукових досліджень. З сучасних українських вчених питання регулювання рівнів доходів населення досліджували:

- регулювання доходів населення, як складової рівня життя - Дем'яненко В., Мандибура В., Скрипниченко М.;

- макроекономічні аспекти доходів сільського населення - Саблук П.Т., Дем'яненко М.Я., Кісіль М.І.;

- окремі механізми регулювання рівня доходів, а саме в частині оплати праці - Дієсперов В. С., Колот А.М.;

- інші окремі механізми регулювання рівня доходів - Тимофєєв В., Микитенко І.А., Фільштейн Л.М., Богиня Д.П., Заяць Т.А., Турчінов О.В., Лоцінін М., Чистов С.М., Никифорова А.Є., Михасюк І., Алексейчук В.А., Стецюк П.А., Опарін В.М. та інші.

Слід зазначити, що питання, яке розглядається, не обмежується кордонами української держави. Науковими проблемами регулювання рівня доходів займалося і займається досить велике коло вчених далекого та близького зарубіжжя, а саме: П.Самуельсон, Лестер К.Т., Макконел К.Р., Брю С.Л., Свенсон Бу, Форд Г., Фридмен М., Еклунд К., Едхард Л., Ерхард Л., Кейнс Дж. К., Маршалл А., Хікс Дж., Бурак П.І., Подузов А.А., Кукушкіна Д.К., Ржаніцина Л., Волгін Н.А., Соколінський В., Волкова Г., Мігранова Л., Ріма-

шевська Н., Кабаліна В., Кларк С, Рувинська Л.М., Бородніна Ф.М., Саркісян Г.С., Райцін В.Я., Чепурін М.Н., Кіселева Е.А.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проте відсутня єдина концепція, щодо механізму, методів та ступеня регулювання рівня доходів населення, яка може бути покладена в основу розробки дієвого вітчизняного механізму, тому що більшість вчених не розглядають особливості перехідного періоду.

Постановка завдання. Отже, існує необхідність продовжити системні дослідження методів і механізмів регулювання рівня доходів сільського населення. При цьому необхідно враховувати специфічні вітчизняні особливості перехідного періоду та сучасні світові тенденції.

Вклад основного матеріалу дослідження. Попередньо до розробки заходів оптимізації механізму є необхідним виміряти його базові умови, зокрема рівень та диференціацію доходів, що є метою даної публікації. Більш поширеним є використання коефіцієнта концентрації доходів Джині (KL) характеризує ступінь нерівності в розподілі доходів населення. Він розраховується за формулою:

$$K_L = \sum p_i q_{i+1} - \sum p_{i+1} q_i; [4, с. 437]$$

де:

p_i - частка населення, що має доход ні вищий ніж його максимальний рівень в i -ой групі;

q_i - частка доходів i -ой групи в загальній сумі доходів населення, розраховується кумулятивною, аналогічно p_i , але не для показника чисельності населення, а для показника грошового доходу.

Величина коефіцієнта концентрації доходів Джині (K_L) по Україні для сільського населення склала:

$$K_{L_{e2002}} = 4,721144 - 4,400606 = 0,32$$

Отже, коефіцієнт концентрації доходів Джині для сільського населення в 2002 році складав 0,32.

Аналогічний показник для міста складає 0,22 ($K_{L_m2002} = 3,046784 - 2,822206$)

Коефіцієнт Джині змінюється в межах від 0 до 1. Чим більше його значення відхиляється від нуля і наближується до одиниці, тим вища ступінь диференціації доходів населення, тобто більша частка доходів сконцентрована в руках окремих груп населення.

Отже, згідно нашим розрахункам, коефіцієнт концентрації доходів Джині в сільських домогосподарствах ближче до одиниці (0,32) ніж міських (0,22). Тобто, диференціація

населення більша в сілі майже в 1,5 рази $\left(\frac{0,32}{0,22}\right)$

Зобразимо графічно криві Лоренца для села, міста та теоретичну криву рівномірного розподілу (рис. 1).

З рисунку 1 наочно видно, що лінія розподілу доходів сільського населення (ряд 1) більш прогнута униз ніж лінія розподілу доходів міського населення (ряд 2). Це свідчить про більшу ступінь диференціації доходів сільського населення України ніж

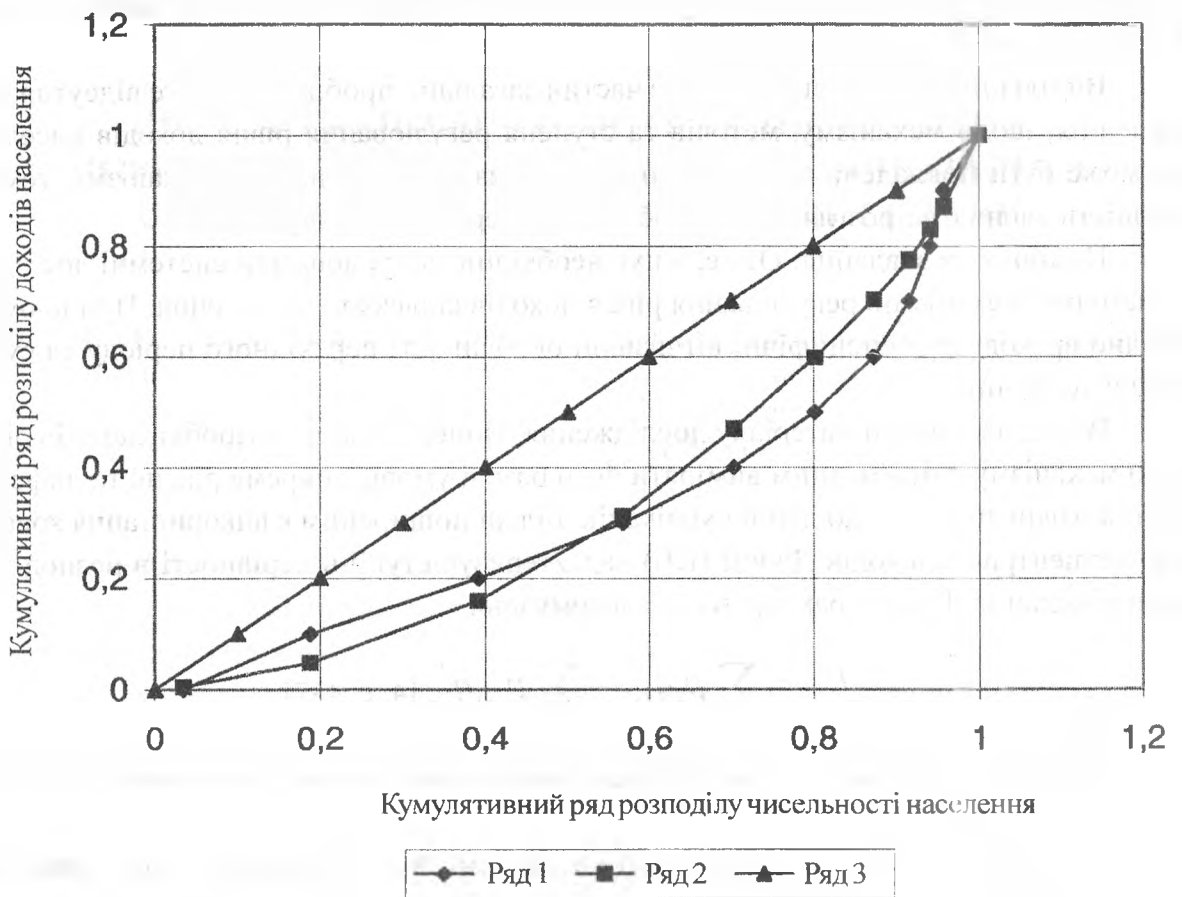

Рис. 1 Криві Лоренца для сільського (ряд 1) і міського населення (ряд 2) та теоретичний ряд рівномірного розподілу (ряд 3).

міського. Якщо ж врахувати тіньовий аспект, то диференціація стане ще більшою. Слід зазначити, що існуюча на сьогодні багатоступінчаста імовірна вибірка, що використовується органами статистики, не відбиває рівень доходів найбагатшої прошарку населення. Визначити рівень їх доходу за рівнем витрат не є можливим тому, що: по-перше – участь в оплачуваному обстеженні для них не має сенсу і вони ухиляються від неї; по-друге – підприємці малого та середнього бізнесу на особисте споживання витрачають не більше ніж наймані робітники з високою заробітною платою, що пов'язано з можливістю частково покривати особисті витрати за рахунок фірм (відрядження, обслуговування автотранспорту, представницькі витрати, меблі, квартири тощо). Крім того, необхідно враховувати доходи дійсно “самих” багатих домогосподарств, рівень і спосіб життя яких відповідає хорошим західним стандартам (наявність нестандартної нерухомості і рахунків у банках за кордоном, тощо). Ця група складається з перших осіб фінансових та комерційних структур, “верхівці” мафіозних та корумпованих структур кримінального бізнесу. За оцінками експертів ця група складає від 1 до 3%. Навіть без математичних підрахунків зрозуміло, що реальна диференціація буде ще більша. На сьогодні рівень тінізації доходів за підрахунками вчених складає від 40-50%. Враховуючи той факт, левову частку тіньових доходів мають саме високодохідні групи населення, реальний рівень диференціації доходів сільського населення буде ще більший.

Слід зазначити, що при вимірюванні рівня диференціації доходів сільського населення виникає дуже суттєва проблема, а саме: ми порівнюємо домогосподарства різного складу. Отже, співставлення таких рівнів доходів, за нашою думкою, неточні. Вирішити це питання можливо за допомогою побудови шкали еквівалентності.

Шкала еквівалентності являє собою статистичний інструмент, який дозволяє приводити доходи домогосподарств різного складу до виду, що співставляється. Вона є засобом, що усуває протиріччя між характером статистичних даних, що збираються, і концепцією рівня життя. За одиницю, як правило, береться домогосподарство з однієї людини. При цьому значення шкали еквівалентності показують у скільки разів їх доходи повинні бути менші (або більші) порівняно з базовими, щоб їх рівні реальних доходів були однаковими.

Апроксимація шкал еквівалентності (ШЕ) формулою $ШЕ = n^s$ дає можливість звести їх відмінності до коефіцієнта еластичності S . При цьому, чим менша величина цього коефіцієнту, тим більша економія від спільного мешкання.

В залежності від способів побудови і меж застосування усі шкали еквівалентності розбито на чотири класи: перші два - базуються на експертних оцінках (експертні шкали), два інших – на даних обстежень населення (емпіричні шкали). При побудові експертних шкал враховуються політичні аспекти і можливі наслідки для соціальної політики.

Емпіричні шкали поділяються на шкали ОБДХ – отримуються шляхом обробки результатів обстежень бюджетів домогосподарств, і ОПРОС – результати опитування громадської думки.

До переваг шкал ОБДХ слід віднести те, що їх розрахунки спираються на статистичні данні про споживання населення. До одного з найуживаніших методів, на нашу думку, слід віднести метод Е.Енгеля, який зазначав, що “частка споживчих витрат, що спожита на продукти харчування, - найкраща міра життєвого стандарту”. Слід зазначити, що саме цей метод було покладено М. Оршанські при побудові першої офіційної межі бідності в США. Але, застосування цього методу в Україні щодо сільського населення не є можливим з причини споживання сільським населенням продуктів харчування власного виробництва. Найчастіше селяни взагалі не витрачають кошти на продукти харчування. Крім того, якщо для побудови шкали еквівалентності за методом Е.Енгеля спробувати використати непрямі показники, які розраховуються за допомогою моделі споживчого попиту, то виникає наступна складність: кількість спожитих продуктів харчування, при сучасних методах обробки статистичної інформації, являє собою лише потенційну можливість споживання, а не її реальний розмір.

За кордоном широке застосування знайшла концепція, яка припускає що, по-перше - єдиним фактором, від якого залежить шкала еквівалентності, є чисельність домогосподарства; по-друге – база порівняння – це особа, що мешкає окремо. Формула еквівалентного доходу у цьому разі набуде наступного вигляду:

$$Y_n = \frac{X_n}{n^s}, 0 \leq S \leq 1, [1, с.111]$$

де n – чисельність домогосподарства;

X_n - доход домогосподарства з кількістю n чоловік;

Y_n - еквівалентний дохід домогосподарства;

n^s - сукупність чисел, що складають шкалу еквівалентності.

Для домогосподарства з однієї людини дохід і еквівалентний дохід будуть тожні, тому вимога рівності еквівалентних доходів домогосподарств з n людей і однієї людини будуть мати наступний вигляд:

$$\frac{X_n}{n^s X_1} = 1, \text{ звідки } n^s = \frac{X_n}{X_1}. [1, \text{ с.114}]$$

Але наведена шкала не враховує віковий склад домогосподарства. Тому, при оцінці рівня доходів з метою їх регулювання, вважаємо за доцільне застосовувати Шкалу Організації по економічній співпраці та розвитку. Ця шкала використовується на практиці у Росії, досвід якої може бути застосований і в Україні. Ця шкала відноситься до класу експертних, отже вона не залежить від економічних показників домогосподарства і повністю визначається його демографічними характеристиками. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$ШЕ_{ОЕСР} = 1 + 0,7(n_H - 1) + 0,5n_D, [1, \text{ с.121}]$$

де n_H - кількість дорослих членів домогосподарства;

n_D - кількість дітей в домогосподарстві.

За одиницю приймається домогосподарство з однієї людини, кожен дорослий збільшує шкалу на 0,7, а кожна дитина – на 0,5. Ця шкала враховує як різницю в потребах між дорослими і дітьми, так і економію від спільного мешкання.

Станом на 01.01.04 року Держкомстат України традиційно для визначення диференціації населення за рівнем життя використовує данні середньодушових показників. З використанням шкали еквівалентності здійснюються лише у розрахунках межі бідності.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступний висновок:

є доцільним використання шкали еквівалентності при визначенні рівня диференціації доходів населення з метою їх подальшого регулювання, що дозволить досягти соціальної захищеності та знизити соціальну напругу.

Література

1. Подузов А.А., Кукушкин Д.К. Шкала эквивалентности как инструмент измерения уровня жизни.//Проблемы прогнозирования Москва, МАИК «Наука/Интерпериодика», 2000, с.108-122.
2. Рувинская Л.М., Бородина Ф.М. Исследование структурных сдвигов в потреблении на основе анализа семейных бюджетов.// Новосибирск, сборник научных трудов. - С. 275.
3. Рынок труда и доходы населения: Учебное пособие:/ Ред.Н.А.Волгин.-М.-Филинь.1999.-280с.
4. Экономическая статистика. 20 – е изд. Доп.: Учебник/ Под ред. Ю.Н. Иванова. – М.: ИНФРА – М, 2002. – 480 с. – (Серия «Высшее образование») 479 с.